

■ Ὁ θιασώτης τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄*

Ἱερὰ Μνήμη: 20ῆ Ἰουνίου

Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου Καλλίστου
Ἦχος α΄. Τῆς ἐρήμου πολίτης.

Βασιλίδος ἐδειχθης
 Πατριάρχης θεόσοφος,
 καὶ Ἁγίου Ὑδρους τὸ κλέος,
 τῶν Σερραίων θησαύρισμα,
 τῶν θείων δὲ Χριστοῦ ἡσυχαστῶν
 ὁ φίλος καὶ συνήγορος ὁμοῦ·
 διὸ πάντες πάτερ Κάλλιστε ἐν χαρᾷ
 ὑμνοῦμέν σε κραυγάζοντες·
 Δόξα τῷ σὲ δοξάσαντι Χριστῷ,
 δόξα τῷ σὲ θαυμαστώσαντι,
 δόξα τῷ χορηγοῦντι διὰ σοῦ
 ἡμῖν τὰ κάλλιστα.

ΠΑΣΙΓΝΩΣΤΟΣ γιὰ τὴν εὐρυμάθειά του ὁ Κάλλιστος, ὡς Μοναχὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὑδρους ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμῆσεως γιὰ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐγκράτειά του, κυρίως ὅμως ἀνεγνωρίζετο ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐκπροσώπους τῶν Ἠσυχαστῶν τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας.

Ο ΑΓΙΟΣ Κάλλιστος γεννήθηκε περί τὸ τέλος τοῦ ΙΓ΄ αἰ. Σχετικὰ μὲ τὸν τόπο γεννήσεως καὶ τὴν νεότητά του δὲν ἔχει διασωθῆ καμμία πληροφορία.

Ὁ Κάλλιστος προφανῶς εὐρίσκετο ἤδη στὸν Ἄθωνα καὶ συγκεκριμένα στὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἰβήρων, ὅταν ἐφθασε ἐκεῖ ὁ Ὅσιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης.

Προγυμνάσθηκε στὸν μοναχικὸ βίον καὶ τὴν θεωρία τοῦ Ἡσυχασμοῦ στὴν Ἱερὰ Σκήτη τοῦ Μαγουλά, ἔχοντας ὡς διδασκάλους τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Σκήτης Ἡσαΐα, Κορνήλιο καὶ Μακάριο. Στὴν Σκήτη αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους συναντήθηκε μὲ τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο τῶν Μετεώρων, τὸν ὁποῖο ἐβοήθησε νὰ κτίσῃ, κατὰ τὸ διάστημα τῆς δευτέρας πατριαρχίας του (22.6.1354-20.6.1363/4), τὸ Μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος στὰ Μετέωρα.

Ἐμφορούμενος ἀπὸ πνεῦμα συνέσεως, ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης, ὁ Μοναχὸς Κάλλιστος ἔγινε μαθητὴς τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου. Κοντὰ στὸν ἀπλανῆ διδάσκαλο τῆς νοερᾶς προσευχῆς Ὁσιο Γρηγόριο τὸν Σιναΐτη στὴν Σκήτη τοῦ Μαγουλά, ἐγνώρισε καὶ ἐγκολπώθηκε τὴν ἡσυχαστικὴ διδασκαλία. Ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Ὁσίου, συνώδευσε τὸ Διδάσκαλό του στὴν ἔρημο τῶν Παρορίων (Βουλγαρία), ὅπου καὶ οἰκοδόμησαν κελλιά, γιὰ νὰ στεγάσουν τὸ αὐξανόμενο πλῆθος τῶν μαθητῶν τοῦ Ὁσίου.

Ὑστερα ἀπὸ μία σύντομη παραμονὴ στὰ Παρόρια, ὁ Κάλλιστος ἐπέστρεψε στὸ Ἅγιον Ὁρος, ὅπου ὀλίγο ἀργότερα ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ὅσιος Γρηγόριος Σιναΐτης. Στὸ δεύτερο ταξίδι τοῦ Γρηγορίου στὰ Παρόρια, δὲν ἀκολούθησε τὸν Διδάσκαλό του, ἀλλὰ μαζί μὲ τὸν φίλο καὶ συνασκητὴ του Μᾶρκο, ἐπίσης μαθητὴ τοῦ Γρηγορίου, παρέμειναν στὴν Σκήτη τοῦ Μαγουλά (συνολικὰ μαζί ἐπὶ 28 χρόνια).

Ἐκεῖ, ὁ Κάλλιστος χειροτονήθηκε Ἱερομόναχος καὶ ὡς ἀδελφὸς τῆς Σκήτης αὐτῆς ὑπέγραψε τὸν «*Ἀγιορειτικὸν Τόμον ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων*», κατὰ τὸ 1340-1341.

Ὁ «*Ἀγιορειτικὸς Τόμος*» αὐτός, κείμενο τοῦ κυρίου ἐκπροσώπου τοῦ Ὁρθοδόξου Ἡσυχασμοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, ἀποτελεῖ μία ἔξοχη ἔκθεσι τῆς ἡσυχαστικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία κατοχυρώνεται μὲ χωρία ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ ὑπογράψαντες τὸν «*Τόμον*» Ἀγιορεῖται Πατέρες ἐπεκύρωσαν τὴν Παλαμικὴ Διδασκαλία, ὡς ἐκφραστὲς τῆς ἰδίας πνευματικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐμπειρίας· ἔτσι, ἡ ζῶσα ἡσυχαστικὴ παράδοσις τοῦ

Ἁγίου Ὁρους ἔδωσε τὴν ὀλοπρόθυμη συμμαρτυρία τῆς στὸν μέγα πρόμαχο τῆς Ὁρθοδοξίας Ἁγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ στὸν ἀγῶνα τοῦ κατὰ τοῦ Βαρλαάμ τοῦ Καλαβροῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀντι-ησυχαστῶν.

Ὁ Ἁγιος Κάλλιστος λοιπόν, μαζί μὲ ὄλους τοὺς Ἁγίους τῆς Πίστεώς μας, δέχεται τὴν διάκρισι μετὰξὺ Ἀκτίστου θεοποιοῦ Χάριτος καὶ ἀπροσίτου Οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὴν διάβασιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς στὸ σῶμα τῶν θείων δωρεῶν καὶ καρπῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χορηγουμένων ἀπὸ τὸν Θεὸ στοὺς κεκαθαρμένους δούλους Του, οἱ ὁποῖοι καλλιεργοῦν τὴν ἱερὰ ἐργασία τῆς νήψεως καὶ τῆς νοερᾶς προσευχῆς.

Ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἰούλιο 1341 κατὰ τοῦ Βαρλαάμ, καὶ τὸν Αὐγουστο τοῦ ἰδίου ἔτους κατὰ τοῦ Ἁκινδύνου, ἔκλεισε τὴν πρώτη περίοδο τῆς ἡσυχαστικῆς ἔριδος, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ κυριαρχήσῃ στὸν πνευματικὸ βίον καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ μίαν 25ετίαν (περίοδος β': 1341-1347, Σύνοδος 1347· περίοδος γ': μέχρι τοῦ 1351, δύο Σύνοδοι κατὰ τοῦ Γρηγορά).

* * *

ΚΑΤΑ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, στὰ ὅρια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μὲ τὴν συνεργεία τοῦ πονηροῦ, ἡ ἀγάπη διώχθηκε καὶ ἡ ἐνότις διαλύθηκε. Τὸ ἔθνος σπαράσσεται ἀπὸ ἐμφύλια διαμάχη μετὰξὺ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' (1282-1328) καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' (1328-1341), ἡ ὁποία προεξένησε μεγάλες συμφορὲς σὲ ὅλη τὴν ἐπικράτεια.

Ἡ ἐρήμωσις τῆς χώρας ἀπὸ τὶς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὶς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, κυρίως κατὰ τὴν δευτέρα φάσι τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, διώγκωσε τὴν κοινωνικὴ ἐξαθλίωσι, γεγονὸς τὸ ὁποῖο δὲν ἄφησε ἀδιαφόρους τοὺς Μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1340, ὁ Ἱερομόναχος Κάλλιστος ἐπέστρεψε στὴν ἱερὰ Μονὴ Ἰβήρων, τῆς ὁποίας πιθανὸν κατέστη Ἡγούμενος.

Τὸ 1342 ἡ ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους συγκροτεῖ ἐπιτροπὴ εἰρηνεύσεως καὶ συνδιαλλαγῆς, τὴν ὁποία στέλνει στὴν Κωνσταντινούπολι, προκειμένου νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννη Καντακουζηνὸ (1347-1354) καὶ Ἰωάννη Ε' Παλαιολόγο (1341-1391), εὐρισκομένους σὲ ἀλληλομαχία.

Ἡγετικὴ φυσιογνωμία αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς ἦταν ὁ ἐνάρετος καὶ πεπαιδευμένος Ἱερομόναχος Κάλλιστος, ὁ ὁποῖος ἐντυπωσίασε, παρὰ

τὸ ἀτελέσφορο τῆς εἰρηνευτικῆς προσπάθειάς, τοὺς ἀντιμαχομένους Βασιλεῖς.

* * *

ΟΤΑΝ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Βασιλεύουσα στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ Ἱερομόναχος Κάλλιστος διωρίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Κοινότητα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἀντιστασιακοῦ κατὰ τῶν Βογομίλων ἀγῶνος (περὶ τὰ ἔτη 1343-1345), οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀναλάβει δράσι ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀθωνικῆς Μοναστικῆς Κοινότητος.

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Βογομίλων (ἀρχὲς τοῦ 1345), ὁ Κάλλιστος αἰχμαλωτίσθηκε ἀπὸ Τούρκους πειρατάς. Ἡ ἀπελευθέρωσίς του (Ἰούνιος 1345) πραγματοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ καταβολὴ λύτρων ἐκ μέρους τῶν Μοναχῶν.

* * *

ΕΧΕΙ ἐκφρασθῆ ἡ εἰκασία, ὅτι μετὰ τὴν κοίμησι τοῦ Ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου, γύρω στὸ 1346, ὁ Κάλλιστος ἔγινε Ἐπίσκοπος Σερβίων, μιᾶς ἀπὸ τὶς μακεδονικῆς ἐπαρχίης ποὺ κατέκτησε ὁ Στέφανος Δουσάν.

Σύμφωνα μὲ ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου, τὴν ὁποία συνεκάλεσε ὁ Σέρβος Τσάρος στὶς Σέρρες κατὰ τὸ ἔτος 1347, οἱ Ἕλληνες Ἐπίσκοποι ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὶς περιοχὰς ποὺ εἶχαν κατακτηθῆ ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ Ἐπισκόπους σλαβικῆς καταγωγῆς.

Ὁ Κάλλιστος μᾶλλον ἐγνώριζε προσωπικὰ τὸν Στέφανο Δουσάν, μὲ τὸν ὁποῖο ἐνδεχομένως εἶχε συναντηθῆ δύο φορές, πιθανότατα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1346, ὅταν ὁ Κάλλιστος, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Μονῆς Ἰβήρων, μετέβη γιὰ νὰ παραλάβῃ χρυσόβουλλο ποὺ εἶχε ἐκδώσει ὁ Δουσάν γιὰ τὴν συγκεκριμένη Μονή, ὡς καὶ στὴν Σύνοδο τῶν Σκοπίων, ὅπου ὁ Κάλλιστος ἀποτελοῦσε μέλος τῆς ἀγιορειτικῆς ἀποστολῆς.

* * *

ΜΕΤΑ τὴν παραίτησιν ἢ τὴν κοίμησιν τοῦ Πατριάρχου Ἰσιδώρου (17.5.1347-2.12.1349), τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἐκόσμησε ὁ Ἀγιορείτης Ἱερομόναχος Κάλλιστος, προτάσει τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τριήρη στὸ Ἅγιον Ὄρος γιὰ νὰ μεταφέρῃ στὴν Βασιλεύουσα τὸν ὑποψήφιον Πατριάρχη.

Τὴν 10ῃ Ἰουνίου τοῦ 1350, με ψήφους κανονικῆς, πραγματοποιεῖται ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α΄, τοῦ ὁποῖου ἡ πρώτη πατριαρχία διήρκεσε μέχρι καὶ τῆς 27.11. 1353.

Ὡς Πατριάρχης, ὁ Κάλλιστος ἔλαβε μέτρα, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν στὴν ἠθικὴ ἐξυγίανσι τοῦ Κλήρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ. Τὸ 1350 ἐδημιούργησε τὸν θεσμὸ τῶν Ἐξάρχων. Σὲ κάθε ἐνορία ὠρίζετο ἕνας Ἐξάρχος, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε γιὰ τὴν εὐπρεπῆ συμπεριφορὰ καὶ τὴν εὐταξία τοῦ Κλήρου καὶ τῶν ἐνοριτῶν. Ἀπὸ τὸν Ἐξάρχο ἔπρεπε οἱ Ἱερεῖς νὰ λαμβάνουν ἄδεια γιὰ συκεκριμένες ἐκκλησιαστικῆς πράξεις.

Μὲ τὰ κηρύγματα τοῦ ὁ Κάλλιστος προέτρεπε Κληρικοὺς καὶ Μοναχοὺς νὰ ζοῦν σύμφωνα με τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἄστατη ζωὴ. Προέτρεπε ἐπίσης τὸν λαὸ νὰ μετέχη ἐνσυνείδητα στὴν θεία λατρεία καὶ στὸ μυστήριον τῆς μετανοίας. Κατεπολέμησε τὴν γοητεία, τὴν βλασφημία, τὴν κακὴ ἀπόδοσι δικαιοσύνης, τὴν τοκογλυφία, τὴν ἀκολασία, τὴν ἐπιβουλή, τὴν πλεονεξία, τοὺς ὄρκους, τοὺς ἀθεμίτους γάμους καὶ τοὺς φόνους.

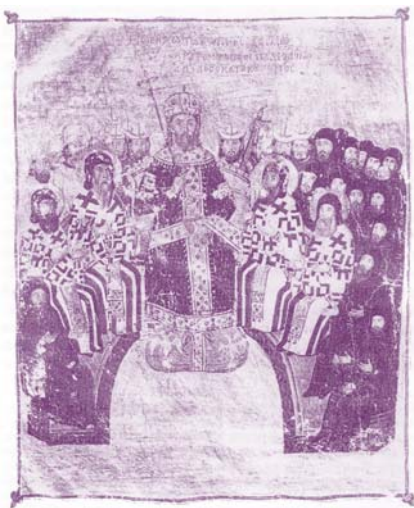
Ἄξιονημόνευτος πατριαρχικὴ πράξις κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶναι ἡ ἔκδοσις σιγγιλίου, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1350, κατὰ τῶν προσ-
τρεχόντων στοὺς μάγους.

* * *

ΣΤΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α΄ θὰ πρέπει νὰ καταγραφῆ ἐπίσης ἡ δρᾶσις ἐναντίον τῆς ἐνωτικῆς πολιτικῆς με τὴν Δύσι, καθὼς καὶ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τῶν διαφόρων θρησκειῶν καὶ αἱρέσεων (Λατίνων, Ἀντιπαλαμιστῶν, Μωαμεθανῶν καὶ Βογομίλων).

Συγκαταλέγεται στοὺς Ἡσυχαστὰς Πατριάρχας καὶ ὑποστήριξε σθεναρῶς τὴν Παλαμικὴ διδασκαλία. Ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχίας του συνῆλθε στὰ Ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν ἡ Τοπικὴ Σύνοδος (1351), ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὴν διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ κατεδίκασε τὶς κακοδοξίαι τῶν ἀντι-ησυχαστῶν Βαρλαάμ καὶ

Ἄκινδύνου, ὡς καὶ τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῤῥᾶ, τοὺς δὲ πρεσβεύοντας τὶς ἴδιες δοξασίαις μητροπολίτες Ἐφέσου Ματθαῖον καὶ Γάνου Ἰωσήφ καθήρεσε.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ 1351. Ὁ πρῶτος Ἱεράρχης ἀριστερὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ταυτίζεται μὲ τὸν Πατριάρχη Κάλλιστο Α'. Δίπλα στὸν Κάλλιστο, ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς. Πρῶτος ἀριστερὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁ Φιλόθεος Κόκκινος καὶ δίπλα του ὁ Ἀρσένιος.

Κατὰ τὴν τετάρτη συνεδρία (Ἰούλιος 1351) τῆς σημαντικῆς αὐτῆς Συνόδου, ἀνεγνώσθησαν οἱ Τόμοι τῶν Συνόδων 1341 καὶ 1347 καὶ ἐπεκυρώθη ἡ διδασκαλία περὶ διακρίσεως ἀμεθέκτου θείας Οὐσίας καὶ μετεκτῶν ἀκτίστων θείων Ἐνεργειῶν διὰ τῆς παραθέσεως τῆς πατερικῆς διδασκαλίας:

«Πάντες ἐνὶ στόματι καὶ ἐξ ἑνὸς κινουμένου Πνεύματος μετὰ τοῦ ἡνωμένου καὶ θεοπρεπῆ διάκρισιν καὶ διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας φανερῶς ὠμολόγησαν, τοῖς θεολόγοις ἐπόμενοι, ἄκτιστόν τε τὴν θείαν ἐνέργειαν, καθὰ δῆτα καὶ τὴν οὐσίαν ἔστερξαν».

(Συνοδικὸς Τόμος 1351)

* * *

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ, ὡς δυναμικὸς ὑπερασπιστὴς τῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀφορίσῃ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τὸ 1353, τὸν Σέρβο Τσάρο Στέφανο Δουσάν, μαζί μὲ τὸν Σέρβο ἀρχιεπίσκοπο (πατριάρχη), τοὺς μητροπολίτες, ὅλον τὸν κλῆρο καὶ ὄσους εἶχαν κοινωνία μὲ αὐτούς, ἐξ αἰτίας τῆς ἀντικανονικῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πεκίου Ἰωαννικίου σὲ πατριάρχη τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπενέβη ἐπίσης στὴν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, προκειμένου νὰ ἀκυρώσῃ τὴν ἀντικανονικὴ ἐκλογή ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Θεοδόσιο Β΄ Τυρνόβου (1348-;), κατὰ τὸ ἔτος 1352, τοῦ Ρώσου Μοναχοῦ Θεοδωρήτου, προστατευομένου τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας Ὀλγέρδου, στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῆς Ρωσίας, ἐνῶ ὁ κανονικὸς Μητροπολίτης Θεόγνωστος εὕρισκετο ἀκόμη στὴν ζωὴ καὶ παρὰ τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας ὑπήγετο στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως.

* * *

ΑΝ ΚΑΙ ὁ Κάλλιστος ἀνῆλθε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο μὲ τὴν ὑποστήριξι τοῦ Ἰωάννη Ϛ΄ Καντακουζηνοῦ, παρέμεινε πιστὸς στὸν νόμιμο διάδοχο Ἰωάννη Ε΄ Παλαιολόγο. Ἔτσι, στὴν διαμάχη μεταξὺ τῶν Καντακουζηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων (1351 ἕξ.), ὁ Κάλλιστος ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Ἰωάννου Ε΄ (1341-1376 καὶ 1379-1391).

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1353, κατὰ τὴν διάρκεια μιᾶς τελετῆς στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, δυσαρεστημένος ἀπὸ τὴν ἀνειλικρίνεια τοῦ Ἰωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, διέταξε νὰ μὴ τὸν μνημονεύουν στὶς ἐπευφημίες καὶ ἀνεκήρυξε τὸν γιοῦ του Ματθαῖο συν-αυτοκράτορα καὶ διάδοχο τοῦ θρόνου, παραμερίζοντας ἔτσι τὸν γαμβρό του.

Ὁ Κάλλιστος ἀρνήθηκε νὰ στέψη τὸν Ματθαῖο καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν ἀντικανονικὴ αὐτὴ ἐνέργεια. Ἐγκατέλειψε τὸ Πατριαρχεῖο καὶ εὗρηκε καταφύγιο στὶς Μονὲς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος.

Ματαίως προσεπάθησε ὁ Καντακουζηνὸς μὲ τὴν μεσολάβησι τοῦ Δανιὴλ Μητροπολίτου Αἴνου, τοῦ Ἰωσήφ Μητροπολίτου Τενέδου, τοῦ Μιχαὴλ Καβάσιλα (ἐπὶ τοῦ σακελλίου) καὶ τοῦ Γεωργίου Περδίκη, τοῦ τότε σκευοφύλακος, νὰ πείσῃ τὸν Κάλλιστο νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ Πατριαρχεῖο καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησί του. Ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄, ὡς θεματοφύλαξ τῆς ὀρθῆς Πίστεως καὶ τῆς Νομιμότητος στὴν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ἀρνήθηκε νὰ ἐπιστρέψῃ.

Μετὰ τὴν οικειοθελῆ ἀπομάκρυνσι τοῦ Κάλλιστου Α΄ ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο, ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς συνεκάλεσε Σύνοδο, ἣ ὁποία ἐκήρυξε ἔκπτωτο τὸν Κάλλιστο καὶ ἐξέλεξε ὡς διάδοχό του τὸν Μητροπολίτη Ἡρακλείας (ἀπὸ τοῦ 1347) Φιλόθεο Κόκκινο, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπόμενο χρόνο ἔστεψε συν-αυτοκράτορα τὸν Ματθαῖο στὴν Ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν.

Ὁ Κάλλιστος ἀργότερα ἀνεχώρησε μέσῳ Γαλατᾶ μὲ γενοβέζικο πλοῖο γιὰ τὴν Τένεδο, ἔδρα τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου.

Ἄν καὶ ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος (1353-1354 καὶ 1364-1376) ἀνῆκε ἐπίσης στὴν ἡσυχαστικὴ παράταξι, ὁ Κάλλιστος στράφηκε ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του.

* * *

Η ΕΠΙΤΥΧΗΣ ἐπιστροφή τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου στὴν Κωνσταντινούπολι τὴν 22α Νοεμβρίου τοῦ 1354 προεκάλεσε τὴν (ἐκούσια

ἡ ἀκούσια) παραίτησι τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ ἀπὸ τὸν Θρόνο καὶ τὴν εἴσοδό του στὴν Ἱερὰ Μονὴ τῶν Μαγγάνων τὴν 10ῃ Δεκεμβρίου 1354, ὅπου ἐκάρη Μοναχὸς μὲ τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ.

Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ γιουῦ του Ματθαίου ἐσήμανε οὐσιαστικὰ τὸ τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ Καλλίστου Α΄ τὸ 1355, ὁ ὁποῖος παρέμεινε στὴν πατριαρχία μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του (1363/4).

Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς δευτέρας πατριαρχίας τοῦ Καλλίστου Α΄, μεταξὺ τῶν ἀξίων ἀναφορᾶς διοικητικῶν πράξεων του συγκαταλέγονται καὶ οἱ ἑξῆς δύο:

α) ἡ ἔκδοσις Συνοδικοῦ Τόμου, ὁ ὁποῖος ἀπαγόρευε τὰ συνοικέσια μεταξὺ παιδίων, μὲ ἐπιβολὴ μάλιστα ἀφορισμοῦ στοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας, οἱ ὁποῖοι πρωτοστατοῦσαν σὲ τέτοιου εἶδους διαπραγματεύσεις μὲ σκοπὸ τὴν σύναψι γάμου·

β) ἡ μεΐζονος σημασίας, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1355, πατριαρχικὴ διδασκαλία πρὸς τοὺς Βουλγάρους Ἱερεῖς καὶ Μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐβάπτιζαν κακῶς μὲ μία μόνο κατάδυσι καὶ μὲ ραντισμὸ, ἐνῶ τὸ Ἅγιον Μύρο ἀντικαθιστοῦσαν μὲ Μύρον ἀπὸ τὰ ἱερὰ Λείψανα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Βαρβάρου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δευτέρας πατριαρχίας τοῦ Καλλίστου Α΄ ἰδρῦθησαν τὰ Μοναστήρια τοῦ Παντοκράτορος καὶ τῆς Σίμωνος Πέτρας στὸ Ἅγιον Ὄρος.

* * *

ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ, ὁ Κάλλιστος, παρὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βουλγαρίας, ἐπέτυχε τὴν δημιουργία μιᾶς νέας Μητροπόλεως στὰ βόρεια σύνορα τῆς Βουλγαρίας, μάλιστα σὲ περιοχὴ τῆς μέχρι τότε δικαιοδοσίας Βουλγάρου Ἐπισκόπου.

Ἡ ἔδρα τῆς νέας Μητροπόλεως Οὐγγροβλαχίας εὐρίσκετο στὸ Ἄρζες καὶ στὸν θρόνον τοποθετήθηκε ὁ Ἕλληνας πρῶτος Ἐπίσκοπος Βιτζίνης (παρὰ τὰ στόμιον τοῦ Δουνάβεως) Ἰάκινθος (1359)· ἔτσι, ἡ Οὐγγροβλαχία ἐτέθη πλέον ὑπὸ τὴν ἄμεση δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, πράγμα ποὺ συμφωνοῦσε ἀπόλυτα μὲ τὸ αἶτημα τοῦ Ἡγεμόνος/Βοεβόδα Νικολάου Ἀλεξάνδρου Βεσσαράβου, προκειμένου ἡ περιοχὴ νὰ προστατευθῇ ἀπὸ τὸν Καθολικισμό, τὸν ὁποῖο προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιβάλλουν οἱ Οὐγγροι.

Μία ἄλλη σημαντικὴ πρᾶξις τοῦ Καλλίστου ἦταν ὅτι ἀνάγκασε τὸν Βούλγαρο Πατριάρχη, περὶ τὸ 1361/2, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν πρωτοκαθεδρία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ θέσῃ τέλος στὴν ἀντικανονικὴ πολιτικὴ του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθοῦν ἔκτοτε ἀγαθὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Προσεπάθησε ἐπίσης νὰ ἀποκαταστήσῃ τὶς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας του μὲ τὶς Ἐκκλησίες τῆς Κύπρου, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

* * *

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Κάλλιστος, ὡς πολυμερῆς προσωπικότης, ὑπῆρξε καὶ ἓνας ἀρκετὰ παραγωγικὸς συγγραφεὺς.

Τὰ ἔργα του ἀφοροῦν ἀρκετοὺς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας, τὴν Ὀμιλητικὴ, τὴν Λειτουργικὴ, τὴν συγγραφὴ Βίων, Ἐγκωμίων, ἐνδεχομένως δὲ τὴν Ὑμνογραφία.

Ἀκόμη διασώζονται μαρτυρίες –ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γραπτὰ του, ἀλλὰ καὶ σὲ καταλόγους χειρογράφων– γιὰ κάποια ἔργα του, τὰ ὁποῖα δὲν διασώθηκαν ὡς τὶς ἡμέρες μας.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Καλλίστου στοὺς τομεῖς τῆς Ὀμιλητικῆς καὶ τῆς Λειτουργικῆς εἶναι ἀξιοσημεῖωτος. Συνολικὰ τοῦ ἀποδίδονται 64 Ὀμιλίαι. Ἐπίσης ἔγραψε τὸ «*Ἐγκώμιον εἰς τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν καὶ ἔπαινος εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τῆς ἀγίας Πέτρας*» (Κωνσταντινούπολι).

Εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅ Καλλίστος νὰ ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν Ὑμνογραφία. Σὲ ἓνα σύμμικτο χειρόγραφο ἔχει ἐντοπισθῆ μία Ἀκολουθία γιὰ τὸν Ἅγιον Ἀντώνιο, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἓνας Κανὼν, παραπλεύρως τοῦ ὁποίου, στὸ περιθώριο, παραδίδεται σημείωσις ποὺ δηλώνει τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως: «*Καλλίστου τοῦ ἁμαρτωλοῦ*». Αὐτὴ ἡ ἀπόδοσις ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα, ἡ ὁποία συμπληρώνεται στὴν Η΄ καὶ Θ΄ Ὄδῃ, μὲ τὸ ὄνομα «*Καλλίστου*».

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Καλλίστου, ἰδιαίτερος σημαντικὴ θέσι κατέχουν οἱ δύο Βίοι Ἑσυχαστῶν Ἁγίων, τοῦ Γρηγορίου Σιναΐτου καὶ τοῦ Θεοδοσίου Τυρνόβου. Οἱ Βίοι αὐτοὶ ἄσκησαν σημαντικὴ ἐπίδρασι στὴν περαιτέρω ἐξέλιξι τῆς Ἀγιολογίας, εἰδικὰ στοὺς Σλάβους.

Τέλος, υπάρχουν και έργα, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποδεκτὸ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, ὅτι ἀποδίδονται ἐσφαλμένως στὸν Κάλλιστο. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ γνωστὸ στὴν σλαβικὴ παράδοσι «*Θύγχιτελμοε Ἐνάγγελιε*», «*Διδακτικὸν Εὐαγγέλιον*». Πρόκειται γιὰ τὸ *Πατριαρχικὸν Ὁμιλίριον* τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖο προσγράφεται σὲ διαφόρους Πατριάρχες. Τὸ *Ὁμιλίριον* αὐτὸ μεταφράσθηκε στὰ Σλαβικὰ μεταξὺ 1343 καὶ 1407.

* * *

ΤΟ ΤΕΛΟΣ τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ στὴν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἔφερε καὶ τὴν εἰρήνην στὴν ἐπικράτειά της. Ἡ ἡμισέληνος, ὡς δρέπανο θανάτου, θερίζει τὰ στάχυα τῆς Ρωμηοσύνης στὰ καλλίκαρπα μέρη τοῦ Ἑβρου. Οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔλθει ὡς σύμμαχοι τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ στὰ Βαλκάνια, ἔστησαν ἰσχυρὰ προγεφυρώματα στὴν Θράκη καὶ μὲ ἔδρα τὸ Διδυμότειχο, τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ τὴν Φιλιππούπολι κατέστρεφαν τὴν ὑπαιθρο χώρα, ἐφαρμόζοντες συστηματικὰ μέτρα ἐποικισμού.

Ἡ ἀντιμετώπισις αὐτῆς τῆς καταστάσεως ἀπαιτοῦσε τὴν συνένωσι τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τῆς Βαλκανικῆς. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄ ἠγήθηκε μιᾶς αὐτοκρατορικῆς πρεσβείας πρὸς τὴν Ἡγεμονίδα τῶν Σέρβων Ἐλισάβετ, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν συμμαχία τῶν σερβικῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν δυνάμεων, προκειμένου νὰ ἀναχαιτισθῇ ἡ τουρκικὴ ἐπέκτασις στὴν Θράκη, ἡ ὁποία θὰ ἐπετυγχάνετο πρωτίστως μὲ τὴν συμφιλίωσι τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Ἅγιος Κάλλιστος καὶ ἡ συνοδία του προσεκύνησαν πρῶτα στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου – κατὰ τὴν συναξαριακὴ παράδοσι – ὁ εὐλογημένος Πατριάρχης εἶχε μία πολὺ συγκινητικὴ συνάντησι μὲ τὸν περίφημο ἡσυχαστὴ Ὅσιο Μάξιμο τὸν Καυσοκαλυβίτη. Μετὰ τὴν συνάντησι, ὁ Ὅσιος Μάξιμος, καθὼς προέπεμπε τὸν ὑψηλὸ ἐπισκέπτη του, εἶπε προφητικὰ-ἀλληγορικὰ: «Οὗτος ὁ γέρων ἔχασε τὴν γραίαν του!», δηλαδὴ δὲν θὰ ἐπανήρχετο στὴν πατριαρχικὴ του Καθέδρα. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Ὅσιος ἄρχισε νὰ ψάλλῃ γιὰ τὸν ἀποχωροῦντα Πατριάρχη τὸ «*Μακάριοι οἱ ἄμωμοι ἐν ὁδῶ...*»! Ὅλα αὐτὰ προεσημαιναν ὅσα θὰ ἐπακολουθοῦσαν.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ πρεσβεία ἔφθασε στὴν πόλι τῶν Σερρῶν, κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰουνίου 1363/4 καὶ ἔτυχε ἀπὸ τὴν Ἡγεμονίδα τῶν Σέρβων Ἐλισάβετ ἐπισήμου ὑποδοχῆς.

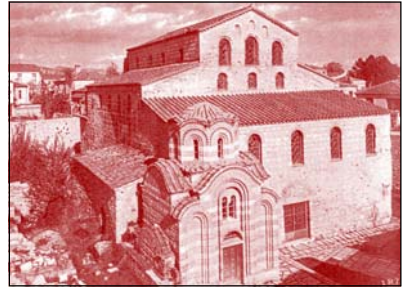
Τότε, ἀπροόπτως ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄ ἀσθένησε ἀπὸ λοιμώδη νόσο, μᾶλλον ἐπιδημία πανώλης, καὶ ἐτελείωσε τὸν βίον του στὴν πόλι τῶν Σερρών. Ἡ λοιμώδης νόσος προσέβαλε πολλὰ μέλη ἀπὸ τὴν συνοδία του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀπλωθῇ ἡ φήμη, ὅτι ἐδηλητηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Τὴν φήμη αὐτὴ ὁ ἱστορικὸς αὐτῶν τῶν χρόνων Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ἀπορρίπτει ὡς ἀβάσιμη καὶ ψευδῆ.

Ἐνταφιάστηκε μὲ τὴν παρουσία Ἀθωνιτῶν Μοναχῶν στὸν καθεδρικὸ Ναὸ τῶν Σερρών, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.

Ἡ θλιβερὰ εἰδησις τοῦ ἀπροόπτου τέλους τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχου διέτρεξε τὰ ὄρια τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπιτροπὲς ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ μάλιστα τῆς Μεγίστης Λαύρας, ἤλθαν στὶς Σέρρες καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἐλισάβετ τὸ σκηνῶμα τοῦ Ἱεράρχου, προκειμένου νὰ τὸ μεταφέρουν στὴν μητρόπολι τοῦ Ὁρθόδοξου Μοναχισμοῦ, τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ ἡγεμονίς τῶν Σέρβων δὲν ἐκάμφθη ἀπὸ τὶς παρακλήσεις τῶν Μοναχῶν. Ἐνεταφίασε τὸ ἅγιο λείψανο τοῦ Πατριάρχου σὲ ταφικὸ παρεκκλήσιο, τὸ ὁποῖο ἀνήγειρε στὸ προαύλιο τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, γιὰ νὰ ἔχη ἡ ἴδια καὶ ἡ πόλις τῶν Σερρών τὴν ἱερὰ προστασία του.

Ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις βεβαιώνουν ὅτι τὸ μεγαλοπρεπὲς παρεκκλήσιο, ἀριστερὰ τῆς εἰσόδου τοῦ Ἱεροῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, στεγάζει τὸν τάφο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α΄.

Γιὰ τὴν ἐνάρετη καὶ ἀγία ζωὴ του, τὸ σύνολο τῶν διδασκῶν του, τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν προάσπισι τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀνταρσία καὶ τὶς κακοδοξίες τῶν Δυτικῶν καὶ τὴν συμβολὴ του στὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ Ἐκκλησία μας συγκαταρτίθμισε τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Κάλλιστο Α΄ μεταξὺ τῶν Ἁγίων Της καὶ ὠρισε ἡ ἱερὰ μνήμη του νὰ ἐορτάζεται τὴν 20ῇ Ἰουνίου.

Τὸ παρεκκλήσιο, ἐφαπτομένο στὴ ΒΔ πλευρὰ τοῦ νάρθηκος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Θεοδώρων Σερρών (παλαιὰ Μητρόπολις), εἰκάζεται ὅτι ἐκτίσθη ὡς μαυσωλεῖο τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α΄, ὁ ὁποῖος ἐκοιμήθη στὶς Σέρρες.

(*) **Πηγαί:**

α) **Δημητρίου Β. Γόνη**, Τὸ Συγγραφικὸν Ἔργον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Α΄, Ἀθήναι 1980.

β) **Ἀγγελικῆς Δεληκάρη**, Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης..., Κεφάλαιο Α΄, «*Ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄, Συγγραφέας τοῦ Βίου τοῦ Γρηγορίου Σιναΐτη*», σελ. 29-63, Ἑλληνισμὸς καὶ Κόσμος τῶν Σλάβων 6, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004, ὅπου βιβλιογραφία τῶν πηγῶν γιὰ τὸν Βίο τοῦ Ἁγίου.

• Πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ, ὅτι στὴν *Φιλοκαλία* συγχέεται ὁ Ἅγιος Κάλλιστος Α΄ († 1363/4) μὲ τὸν ὁμώνυμό του Πατριάρχη Ἅγιο Κάλλιστο Β΄ Ξανθόπουλο († 1397), ὁ ὁποῖος τιμᾶται τὴν 22α Νοεμβρίου.

γ) Στὸ Διαδίκτυο, Ἱστοσελίδα «*Ἱερὰ Μητρόπολις Σερρών καὶ Νιγηρίτης*», ἐνότης «*Οἱ Τοπικοὶ Ἅγιοι*», «*Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κάλλιστος Α΄*», www.imsn.gr/ (18. 12. 2006).

δ) Στὸ Διαδίκτυο, Ἱστοσελίδα «*Orthodox Church of America*», ἐνότης «*Feasts and Saints*», «*June 20, Patriarch Callistos I*», www.oca.org/ (19. 6. 2007).